
SINIF İÇİ ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Prof. Dr. Nuray SENEMOĞLU

Eğitim, günümüzde istendik davranış değiştirme ya da oluşturma süreci olarak ele alınmaktadır. İstendik davranışların ya da değişikliğinin oluşturulması ise büyük ölçüde öğretme-öğrenme faaliyetlerinin yüksek nitelikli olması ile mümkündür.

Öğretim hizmeti niteliğinin yükselmesinde, gerek öğretme ortamının bir parçası, gerekse kaynak olarak öğretmenin önemli rolü bulunmaktadır. Geçerli öğrenmeyi kılavuzlama görevini üstlenen öğretme faaliyetlerini, öğrencilerde belli geçerli yaşantıları oluşturacak nitelikte düzenlemesi beklenmektedir. Öğretmen davranışı, öğrencilerin geçerli öğrenmelerine katkısı ölçüsünde önem kazanmıştır. (Ertürk, 1972, s. 83-85) Son yıllarda yapılan bazı araştırma sonuçlarına göre öğrenme ürünlerindeki değişkenliği öğretmenin fiziksel niteliklerinden çok sınıftaki öğretme-öğrenme ortamının niteliği açıklayabilmektedir (Bloom, 1979, s. 108-109). Öğretim hizmetinin niteliğini ise büyük ölçüde öğretmen davranışları belirlemektedir.

Etkili ve başarılı öğretmeni Alan R. Tom şöyle tanımlamaktadır: «Öğretmenlik davranışlarını kavramış, belli hedef davranışlar doğrultusunda belli bir öğretme durumunu biçimlendirebilen, duruma uygun öğretme yaklaşımını seçebilen, öğrenme ürünlerini hedef-davranışlara göre gözden geçiren ve bu doğrultuda hedeflerini, öğretme-öğrenme ortamı yeniden oluşturabilen kişidir.» (Tom, 1980, s. 15-29). Bir başka tanıma göre başarılı öğretmen, istendik davranışları kazandıracak nitelikte öğretim yapan kişidir (Bilen, 1982, s. 1). McNeil ve Popham ise öğretmeni, öğrencilerde değişme meydana getirmek amacıyla bir ve daha fazla öğrenciyle etkileşim davranışları gösteren kişi olarak tanımlamaktadırlar (Mc Neil ve Popham, 1973, s. 940).

Yukarıdaki tanımlarda da görüldüğü gibi geçerli öğrenmeyi sağlama işgörüsünü üstlenen öğretmenlerin öğrenme-öğretme kuram ve modellerinin ilkelerini sınıf içinde işe koşmaları gerekmektedir. «Öğretmenin düzenlenmesinde Gagne ve Briggs öncelikle dikkatin öğrenme konusu üstünde toplanmasını; daha sonra öğrencilerin kazandırılacak hedeften haberdar edilerek Öğrenmenin onlar için anlamlı hale getirilmesini; yeni öğrenme ile ilgili daha önce kazanılmış olması gereken önkoşul davranışların kullanıma hazır hale getirilmesini önermektedirler. Bu faaliyetler, Oliver'in sınıflamasına göre dersin «başlangıç» aşamasının işgörüsüdür. «Geliştirme» aşamasında ise yeni hedef-davranışların kazandırılması söz konusudur. Yani istendik davranışların kazandırılması için gerekli uyarıcıların öğrencilere verilmesi; ihtiyaç duyduklarında ek yol gösterici uyarıcılarla desteklenmesi; davranışın öğrenciler tarafından yapılması; öğrencilere gösterdikleri davranışın doğruluk derecesi ile ilgili bilgi verilmesi gibi önerilen faaliyetler de bu aşamada bulunmaktadır. Dersin «sonuç alma» aşamasında ise; öğrencilerin istendik davranışları ne derece kazandıklarını belirleyerek öğrenme eksikliklerini gidermek amacıyla değerlendirme yapılmakta ve öğrenilenlerin kalıcılığını sağlama faaliyetleri yer almaktadır (Gagne and Briggs, .1979, s. 108; Oliver, 1965, s. 357; Fidan, 1982,8.36).

Öğretme için yol gösterici ilkelerin öğretim elemanları tarafından sınıf içinde hangi düzeyde uygulandığının belirlenmesi, geçerli öğrenmeyi sağlama faaliyetlerine katkı getirebilir. Ayrıca öğretmen yetiştirmeyi amaçlayan eğitim fakültesi eğitim bilimleri bölümü öğretim elemanlarının sınıf içi öğretme davranışlarının belirlenmesi, öğretmen eğitiminde öğretme-öğrenme ortamının geliştirilmesine yardımcı olabilir. Bu gerekçelerle yapılan araştırmanın, hizmet öncesi öğretmen eğitiminin geliştirilmesine katkıda bulunacağı da umulmaktadır.Araştırma, bir Eğitim Fakültesi eğitim bilimleri bölümü

öğretim elemanlarının sınıf içi öğretmen davranışlarını hangi düzeyde gösterdiklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın alt problemleri ise şunlardır :

1. Öğretim elemanları belirlenen sınıf içi davranışları hangi düzeyde göstermektedirler?
2. Dersin «başlangıç», «geliştirme», «sonuç alma» aşamalarındaki davranışları hangi düzeyde göstermektedirler?
3. Söz konusu üç aşamadaki davranışların gösterilme düzeyleri arasındaki anlamlı bir fark var mıdır?
4. Öğretim elemanlarının davranışları gösterme düzeyleri ile kıdemleri arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki var mıdır?

Araştırma, betimsel bir araştırma olup gözleme dayanan veriler üzerinde yürütülmüştür. Öğretim elemanlarının sınıf içi davranışları gösterme düzeyleri, gözlem formunda belirlenen davranışlarla ve yapılabilen gözlem sayıları ile sınırlıdır.

Araştırmada kullanılan gözlem formu, uzmanlar ve öğretmenlik uygulaması öğretim elemanlarının görüş ve önerileri ile deneme gözlemlerinden elde edilen veriler dikkate alınarak araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Gözlem formunda öğretim elemanlarının dersin «başlangıç», «geliştirme» ve «sonuç alma» aşamalarında göstermeleri gereken davranışlar ile her davranışın karşısında öğretim elemanlarının gösterdiği davranışın derecelendirilebilmesi için yok (0), az (1), orta (2), iyi (3), çok iyi (4) gibi dereceler ve sayısal değerler bulunmaktadır.

Araştırmacı tarafından yapılan gözlemlerden elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel ve vardamli istatistik yöntem ve tekniklerinden yararlanılmıştır. Bunlar, frekans, yüzde aritmetik ortalama, aritmetik ortalamaların ortalaması, Pearson çarpım momentler korelasyon katsayısı, bağımsız «t» testi, korelasyon için «t» testi kullanılmıştır.

Toplanan verilerin analizi sonunda elde edilen bulgular, özetle aşağıda açıklanmaktadır

Sınıf içi öğretmen davranışlarının öğretim elemanları tarafından gösterilme düzeylerine ilişkin frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalar ile aritmetik ortalamaların ortalaması tablo'da görülmektedir.

Tablo incelendiğinde, öğretim elemanları belirlenen sınıf içi öğretmen davranışlarını ortalama olarak 2.9 yani «iyi» düzeyinde göstermektedirler. Elde edilen bulgu, öğretmen adaylarının yetişmesi bakımından umut verici olmakla beraber, söz konusu öğretim elemanlarının, eğitim bilimleri öğretmenleri olmaları nedeniyle, davranışları gösterme düzeylerinin daha yüksek olması beklenebilir.

Öğretim elemanlarının en yüksek düzeyde gösterdikleri davranış, 0-4 derecelendirme ölçeğinde aritmetik ortalaması 3.6 olan «bilimsel olarak doğru bilgi verme»dir. Bu davranışın gösterilme düzeyi yüksek olmakla birlikte, öğretmenin yanlış bilgi vermemesi esas olduğundan davranışın önemine göre daha yüksek düzeyde gösterilmesi umulabilir. Bundan başka en yüksek düzeyde gösterilen davranış, aritmetik ortalaması 3.5 ile «gelecek dersin konu ve kaynaklarını öğrencilere bildirme» dir. Bu davranışın «çok iyi» düzeyinde gösterilmesinin nedeni, rutin ve geleneksel bir sınıf içi öğretmen davranışı olması düşünülebilir.

«SINIF İÇİ ÖĞRETMEN DAVRANIŞLARININ» ÖĞRETİM ELEMANLARI TARAFINDAN GÖSTERİLME DÜZEYLERİ

Davranışlar <u>Dereceler</u> f, %,	Yok (0)		Az (1)		Orta (2)		İyi (3)		Çokiyi (4)		N=41
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	
I. Başlangıç Öğrencilerin dikkatini öğrenilecek konu üstüne çekme	--	--	4	10	20	49	12	29	5	12	2.4
Öğrenciyi hedef ten haberdar etme	10	24	12	29	8	20	5	12	6	15	1.6
Yeni öğrenme ile ilgili daha önce öğrendiklerini hatırlatma	6	15	5	12	6	15	7	17	17	41	2.6
II. Geliştirme Hedef - davranışa yöneltici soru sorma	--	--	--	--	12	29	12	29	17	41	3.1
Soyut kavramlar için somut örnek verme	--	--	1	2	9	22	10	24	21	51	3.2
Değişik öğretim teknikleri kullanma	--	--	2	5	14	34	12	29	13	32	2.9
Uygun ders aracı kullanma	2	5	5	12	14	34	15	37	5	12	2.4
Öğrencilerin tümüyle dengeli iletişim kurma	--	--	5	12	12	29	12	29	12	29	2.8
Bilimsel olarak doğru bilgi verme işlediği .konuya-;. hakim olma	--	--	--	--	2	5	11	27	28	68	3.6
İşlediği .konuya-;. hakim olma	--	--	--	--	8	20	9	22	24	59	3.4
önceki öğrenmeler ile yeni öğrenmelerin ilişkisini (kurmalarını sağlama	5	12	1	2	4	10	10	24	21	51	3.0
Öğrencinin davranış göstermesine fırsat verme	--	--	3	7	6	15	12	29	20	49	3.2
öğrencilerin birbirlerine dönüt ve ipucu vermesine fırsat verme	--	--	8	20	8	20	13	32	12	29	2.7
Doğru davranışları zamanında olumlu pekiştirme	--	--	2	5	7	17	9	22	23	56	3.3
Eksik cevapları tamamlamaları için	--	--	3	7	1	2	17	41	20	49	3.3

zamanında açıklama yapma											
öğrencinin yanlış davranışı düzeltmesi için ipucu verme	--	--	2	5	5	12	18	44	16	39	3.2
III. Sonuç Alma öğrencilerin davranışı ne derece kazandığını saptama	18	44	5	12	3	7	12	29	3	7	1.4
Gelecek dersin konu ve kaynakları öğrencilere bildirme	1	2	2	5	2	5	7	17	29	71	3.5
Genel Aritmetik Ortalama											2.9

«Hedef davranışa yönlendirici soru sorma» (=3.1), «soyut kavramlar için somut örnek verme» (=3.2), «önceki öğretmenler ile yeni öğrenmelerin ilişkisini kurmalarını sağlama» (=3.0)f «öğren-cinin davranışı göstermesine fırsat verme» (=3.2), «doğru davranışları zamanında olumlu pekiştirme»(=3.3), «eksik cevapları tamamlamaları için zamanında açıklama yapma» (=3.3), «öğrencinin yanlış davranışı düzeltmesi için ipucu verme» (=3.2) gibi davranışlar iyi düzeyde gösterilmektedir.

Hedef davranışı kazandırmaya yönelik davranışların öğretim elemanları tarafından «iyi» düzeyde gösterilmesi, öğretmen eğitimi bakımından sevindiricidir.

Hedef davranışı kazandırmaya yönelik davranışların öğretim elemanları tarafından «iyi» düzeyde gösterilmesi, öğretmen eğitimi bakımından sevindiricidir.

«Öğrencilerin birbirlerine dönüt ve ipucu vermesine fırsat verme» (=2.7), «değişik öğretim tekniklerini kullanma» (=2.9), «uygun ders aracı kullanma» (=2.4), «öğrencilerin tümüyle dengeli iletişim kurma» (=2.8) gibi davranışların gösterilme düzeyi düşük olmamakla beraber, öğretim hizmeti niteliğinin yükselebilmesi için daha iyi düzeyde gösterilmesi beklenebilir. Söz konusu davranışların istenen düzeyde gösterilmesinin nedeni, öğrenci sayısının yüksek ve fiziksel koşulları uygun olmayan dershaneler de ders yapılması olabilir.

En düşük düzeyde gösterilen öğretmen davranışları dersin «başlangıç» aşamasında yer alan, «öğrenciyi hedeften haberdar etme» (= 1.6), ile «sonuç alma» aşamasındaki «öğrencilerin davranışı ne derece kazandığını saptama» (=1.4) davranışlarıdır.

Öğrenciye öğrenme sonunda kazanacağı davranışın duyurulması, öğrenmenin anlamlı hale gelmesini sağlamakta ve onu öğrenmeye güdülmektedir (Fidan, 1982, s. 36). Buna rağmen en düşük düzeyde gösterilen davranışlardan birisi, «öğrencileri hedeften haberdar etme»dir. Bu bulgunun nedeni, eğitim programlarının çağdaş program geliştirme ilkelerine uygun olmayışı; dolayısıyla da hedef ve davranışlarının açık-seçik belirlenmemesi görülebilir. Ancak davranışlarını öğretmeleri nedeniyle .kendilerinin de davranış örneği verici olarak çevrede yer almaları beklenebilir.

Öğretim elemanlarının en düşük düzeyde gösterdikleri diğer bir davranış da «öğrencilerin davranışı ne derece kazandığını saptama»dır. Bu bulgu, öğretme-öğrenme süreci ürünlerinin adım adım kontrol edilmediği, denetim altına alınmadığı, eleyicilik ve seçicilik özelliğine sahip eğitim sisteminin (Özçelik, 1982, s. 4-5) bir özelliği olarak yorumlanabilir.

Eldeki bulgulara göre, dersin «başlangıç» ve «sonuç alma» aşamasında yer alan davranışlar düşük düzeyde; doğrudan hedeflerin gerçekleştirilmesine yönelik «geliştirme» aşamasındaki davranışlar ise daha iyi düzeyde gösterilmektedir.

Öğretim elemanlarının, meslekteki kıdemleri ile davranışları gösterme düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu gösteren kanıt elde edilememiştir.

Yukarıdaki sonuçlara dayalı olarak geliştirilen öneriler iki grupta toplanmaktadır. Bunlar; öğretim hizmetinin niteliğinin geliştirilmesine ve bu konuda yeni yapılacak araştırmalara ilişkin önerilerdir :

1. Belirlenen sınıf içi öğretmen davranışlarını genel olarak «İyi» düzeyde gösteren Eğitim Bilimleri Bölümü öğretmen elemanlarının davranışları en yüksek düzeyde göstermeleri beklenebilir. Öğrenmelerin, öğrenciler için anlamlı hale getirilmesi; dikkatin öğrenme üstüne çekilmesi ve devam ettirilmesi; öğrenmeyi sağlayacak uyarıcıların çeşitli ve etkili olarak verilmesi, öğrencilerin daha çok katılmasını sağlayabilir. Ayrıca öğretmenin tam olarak sağlanabilmesi için öğretme-öğrenme sürecinin adım adım izlenmesi, öğrenme eksikleri ile güçlüklerinin zamanında belirlenip, giderilmesi gerekmektedir.
2. Sınıf içindeki öğretmen davranışı, öğrenci davranışına katkısı ölçüsünde geçerli sayılabileceğinden, öğretme-öğrenme sürecinin geliştirilmesi amacıyla öğretmen ve öğrenci davranışları sistemli etkileşim analizleri yapılarak incelenmelidir.

Öğretme-öğrenme ortamında yer alan öğelerin herbirine ilişkin öğretmen ve öğrenci davranışları ayrı ayrı ya da birlikte betimsel olarak araştırılabilir. Ayrıca öğretim hizmetinin niteliğini belirleyen öğelerin deneysel olarak öğrenme ürünleri üzerindeki etkilerine ilişkin araştırmalar da yapılabilir.

Öğretme-öğrenme sürecinin sistemli olarak incelenmesi, öğretmen eğitimi sorunlarının çözülmesi ve sistemin geliştirilmesi için önemli ipuçları sağlayabilir.

KAYNAKLAR

Bilen, Mürüvvet, **Başardı Öğretim için Teknikler**. Ankara : Ankara Basım Sanayii, 1982.

Bloom, Benjamin S. **İnsan Nitelikleri ve Okulda Öğrenme**. (Çeviren : D. Ali Özçelik). Ankara : Milli Eğitim Yayınevi, 1979.

Ertürk, Selâhattin. **On Yıl Öncesine Kıyasla Öğretmen Davranışları**. Ankara : Milli Eğitim Bakanlığı Planlama Araştırma ve Koordinasyon Dairesi, 1970,

Ertürk, Selâhattin. **Eğitimde «Program» Geliştirme**. Ankara : Yelkentepe Yayınları, 4, 1972.

Fidan Nurettin. **Öğrenme ve Öğretme; Kuramlar, İlkeler, Yöntemler**. Ankara: Rehber Dağıtım, 1982.

Gagne, Robert M. and Leslie L Briggs. **Principles of Instructional Desing**. NewTork : Holt, Rinehart and Winston, Inc., 1979.

Oliver, Albert L **Curriculum Improvement. : A Guide to Problems, Principles and Procedures.** New York : Dodd Mead and Company, 1965.

Özçelik, Durmuş A. **Okullarda Ölçme ve Değerlendirme.** Ankara : ÜSYM Eğitim Yayınları : 3, 198.

Popham J.W. ve J.D. «The Assesment of Teacher Competence» Bulunduğu Kaynak : RMW (ed,) Travers, **Second Handbook of Research on Teaching.** Chicago : Rand McNally, 1973.

Tom, Alan R. «Reform of Teacher Education Through Research : A Futile Quest,» **Teachers College Record.** 82 : I, Fall, 1980.
